

מי יכתוב לנו את תורת הלחימה ביבשה? הדעיכה של יכולות פיתוח הידע והסדרתו ביבשה

דותן דרוק¹

מאמר זה סוקר את תהליך ההתפתחות והכתיבה של תורת הלחימה של צה"ל, משחר הקמתו ועד היום. לאורך המאה הקודמת הבסיס לתורת הלחימה עבור כוחות היבשה נשאר פחות או יותר סטטי. עם זאת תכיפות השינויים בסביבה המבצעית וההתפתחות המהירה של הטכנולוגיה בעידן הנוכחי מעלה צורך לבחון את תורת הלחימה ולעדכנה באופן קבוע. חסרים כיום כלים לתהליכי מחשב ופיתוח ידע, ודבר זה עלול לפגוע בעוצמת כוחות היבשה ובאפקטיביות המבצעית שלהם. לכן על זרוע היבשה להקים גוף שיתאים בגודלו, בבכירות העומדים בראשו ובאופי של המשרתים בו, שיהיה מסוגל לפתח תורת לחימה מותאמת לאתגרי הלחימה העכשוויים תוך צפיית אתגרי הלחימה העתידיים ומתן מענה גמיש וזריז לאתגרים מתפתחים.

מבוא

פיתוח כוח צבאי מותאם לאתגרי הלחימה ובעל יכולת הכרעה דורש תהליכי מחשב מעמיקים ורחבים, אשר במסגרתם מגובשות תפיסות ותורות צבאיות המגדירות את העקרונות להפעלת כוחות בלחימה ולבניינם.

"**תורה צבאית** היא עקרונות וכללים להכוונת העשייה הצבאית, קנה מידה ושיטות לחשיבה על תופעת המלחמה ולחקירתה ותשתית לגיבוש רעיונות (כגון תפיסות), להערכתם ולשיפוטם. התורה הצבאית מציגה את הדרך שבה תושג תכלית התפיסה"².

התורה הצבאית מבוססת על ניסיון עבר, חיכוך בשדה הקרב ועוד. לעומתה תפיסה, כרעיון חדש, יכולה להפליג למחוזות עתידיים ולבחון אפשרויות השונות מאלו שנוסו עד כה. התפיסות

¹ סגן-אלוף (במיל') ד"ר דותן דרוק שירת בתפקידו האחרון כראש ענף תורת הלחימה בזרוע היבשה. הכותב מבקש להודות לאלוף-משנה ערן אורטל, לסגן-אלוף אלי מיכלסון, לסגן-אלוף (במיל') דביר פלג, לסגן-אלוף (במיל') בעז זלמונוביץ ולשאול ("סיס") ברונפלד על הערותיהם המועילות.

² מסמכי היסוד הצבאיים בזרוע היבשה, (צה"ל: זרוע היבשה, יולי 2017). דברים דומים נכתבו גם בפרסום של חטיבת תוה"ד (מטכ"ל) בנושא.

והתורות מתקיימות בצירים מקבילים תוך שהן מזינות זו את זו. בסוף הצירים מתורגמת תפיסה שנבחרת למימוש, לתורה צבאית עדכנית. מכאן שלצורך הגדרת הרעיון המרכזי להתמודדות עם אתגר מסוים ופיתוח תורות צבאיות מתאימות, נדרשים תהליכי מחשב עמוקים ומקיפים. היכולת לפתח תורות צבאיות היא הבסיס לעבודת בניין הכוח הצבאי. תורת הלחימה היא "אבן הראשה" של שאר תחומי בניין הכוח, היא המכווינה את פעולותיהם, והיא גם ניונה מהם ומתעדכנת באופן מתאים. תכיפות השינויים בסביבה המבצעית שבה פועל צה"ל ועשוי לפעול, אופי הארגון, ההצטיידות ופעולת האויב ולאור ההתפתחות הטכנולוגית חלים בקצב מהיר ויש בהם בכדי להשפיע על האופן שבו יופעלו כוחות היבשה בלחימה. לפיכך נדרש גוף מקצועי ויעיל שיוכל לפתח תורת לחימה מתאימה ובעיתוי הנדרש. יכולת זו היא שתאפשר לצה"ל, בין השאר, לבנות את כוחות היבשה ולהתאימם לשינויים בקצב גבוה מזה של האויב. במאמר זה אטען כי כיום חסרים כלים לתהליכי מחשב ופיתוח ידע, ולכן הידע אינו מפותח באופן סדור ועמוק מספיק, והוא אינו מובל על ידי הפיקוד הבכיר. במאמר אציג טענה זו זאת דרך סקירת הטלטלות שעברו גופי תורת הלחימה בזרוע היבשה ובמפקדה הכללית של צה"ל. הביצוע החסר של תהליכי מחשב אלה עלולים להביא (ואף הביאו פעמים רבות) לבניין כוח שאינו מותאם לאתגרים העומדים בפני צה"ל, ואף לכך שאתגרים אלה לא מבוררים ומוגדרים כנדרש. לכן נדרש לחזק את גופי פיתוח הידע האמונים, כגורמי מטה מקצועיים, על פיתוח התורות הצבאיות, הן בכוח אדם מתאים, הן בבכירות העומדים בראשם והן במיקומם במפקדות. רצוי להתייבץ למלחמה הבאה עם תורת לחימה מתאימה להפעלת כוחות היבשה כך שאלה יוכלו, בנוסף למרכיבים אחרים כמו רוח לחימה ומנהיגות, לנצח במלחמה.

תורת הלחימה בימי ההקמה

עם ייסוד צה"ל נכתבה תורת לחימה שהייתה הבסיס המקצועי להקמתו, תוך כדי לחימה. תורת הלחימה התבססה בעיקר על תורות הלחימה של צבאות בריטניה, גרמניה וארה"ב, תוך שהיא נסמכת גם על מסורות הפלמ"ח, בעיקר בכל הקשור ללחימה באורח בלתי סדור. בימים ההם של הקמת צה"ל ובמהלך מלחמת העצמאות היו בנמצא פרסומים רבים של תורת הלחימה שתורגמו לעיתים ללא שינוי נוסח ואף תוך השארת פרקים שאינם מתאימים ללחימה במרחב ארץ ישראל. לצידם היו פרסומים של ארגון ההגנה (ואף של האצ"ל), אשר פירטו את האופן שבו יש להפעיל כוחות לוחמים בקרב.

למעלה מעשרה פרסומים מסוג זה, שפורסמו במהלך שנות השלושים והארבעים של המאה הקודמת, עסקו בצורות הקרב, בפיקוד ובשליטה ואף בלחימה בשטחים בנויים. עם הקמת צה"ל נכתבו תורות הלחימה במחלקות המבצעים וההדרכה³ במטה הכללי, ועם הקמת החילות המקצועיים, הן בנפרד והן בענפים במחלקת ההדרכה (מה"ד ואגף ההדרכה – אגה"ב), הופצו חלק מפרסומי תורת הלחימה וההוראות המקצועיות המשלימות (כך מכונות הוראות מקצועיות, רכיבי תורת הלחימה, טכניקות ותרגולות).



תמונה 1: חיילי צה"ל מתרגלים לחימה במנהרה. תורת הלחימה מתאימה את עצמה לאתגרים

האופרטיבים החדשים שצצים.

(מאת: דובר צה"ל).⁴

³ מחלקת ההדרכה במטה הכללי הוקמה על בסיס לשכת ההדרכה של ארגון ההגנה והייתה לסירוגין מחלקה ואגף במטה הכללי. המחלקה נשאה באחריות על פרסום תורת הלחימה של צה"ל. עם הקמת המפח"ש לאחר מלחמת לבנון הראשונה הועברו הסמכויות לפרסום תורת הלחימה עבור כוחות היבשה ממחלקת ההדרכה למפח"ש. כיום מכונה גוף זה "חטיבת התורה וההדרכה (תוה"ד) באגף המבצעים". נושא פיתוח ההדרכה ושיטות ההדרכה היו רק חלק קטן מתפקידי מחלקת ההדרכה בשונה מהגדרת מחלקת ההדרכה בזרוע היבשה כיום.

⁴https://www.mako.co.il/news-military/security-q4_2014/Article44f8e3fd7b24a41004.htm?partner=tagit

עד שנת 1956 נכתב במטה הכללי ומוסד עיקר תורת הלחימה עד דרג החטיבה, וזו התבססה על תורת הלחימה שנלמדה מצבאות זרים ובראשם – בריטניה, גרמניה וארה"ב. פרסומים אלה כללו, לדוגמה, את 'כיתת חיל רגלים' (1949-1950), 'מחלקת הרובאים' (1956), 'פלוגת הרובאים' (1950), 'גדוד החי"ר' (1951) ו'חטיבת חי"ר מוגברת' (1949, 1951). פיתוח של תורות הלחימה נעשה כחלק משני תהליכים מרכזיים שהתרחשו בצה"ל. האחד היה הקמת צבא מדינה, והשני היה היערכות להמשך המלחמה שצפוי היה שתיכפה על המדינה בשנים הראשונות לקיומה. תורות הלחימה התבססו, כאמור, על פרסומים של צבאות זרים ועל פרסומים של ארגון ההגנה אך גם על תהליכי מחשב שהובלו על ידי גופי התורה עצמם או על ידי בית הספר לפיקוד ולמטה (פו"ם). תהליכי המחשב כללו בחינת לקחי מבצעים ומלחמות של צה"ל ושל צבאות זרים, ניתוח האפשרויות לשיפור יכולות הלחימה, השיטות וארגון היחידות ועוד. לרוב הובילו את הדיונים המקצועיים מפקדים וקציני מטה בכירים יחסית, ורבות העדויות על דיונים בנושאים אלה גם במפקדה הכללית בראשות הרמטכ"ל לצורך החלטה על שינוי מבנה יחידות, תפיסת הפעלת כוח כללית או תחומית (הגנה מרחבית, חטיבות ומחוזות) ועוד. מחלקות המבצעים וההדרכה היו גופי המטה שריכזו את עבודות המטה והמחשב השונות (גם מול פו"ם), הכינו את המצעים לדיונים במפקדה הכללית והיו אחראיות על יישום ההחלטות שהתקבלו – מתן הוראות מתאימות ופרסום של תורות צבאיות.

השלמת תורת הלחימה של צה"ל – ראשית שנות השישים

בשנות השישים של המאה הקודמת עודכנה תורת הלחימה של צה"ל והושלמה. ספרי הדרגים הטקטיים עודכנו והורחבו לאור לקחי מלחמת סיני והתפתחות החשיבה הצבאית בצה"ל, ופורסמו עוד ספרים תורתיים ביניהם תורת לחימה הקשורה לאיום הגרעין שצבר תאוצה במלחמה הקרה. התורות הצבאיות פורסמו לאחר שנעשתה עבודת מטה ומחשב מקצועי באשר לעדכונים שנדרשו בספרות הקיימת לאור לקחי מלחמת סיני והמבצעים לפני ולאחריה, הערכת התפתחות האויב ושיטות הלחימה שלו, היכרות מעמיקה עם תהליכים דומים בצבאות זרים (ברית המועצות, ארצות הברית, ומדינות אירופה המערבית). לאור לקחי מלחמת סיני (ואף קודם לכן) התפתחה גם לוחמת השריון. הדבר חייב התאמת התורות הצבאיות לתפיסת לחימה זו. בצוותי הפיתוח של תורות צבאיות אלה היו חברים קצינים בכירים ממפקדי מלחמת סיני בהובלת מחלקת ההדרכה – מה"ד. אלי מיכלסון מפרט בעבודתו על התהליכים שבוצעו כדי

לגבש את התורות הצבאיות ולפרסמם, והוא מכתירם בהצלחה רבה וככאלו שסייעו להביא צה"ל מוכן למלחמת ששת הימים.⁵

בשנים 1963-1964 פורסמו שני ספרי 'תורת הקרב', אשר היוו עד שנת 2010 את תורות הלחימה הבסיסיות של צה"ל, ואשר העקרונות הרשומים בהם נכונים גם כיום. באותם השנים פורסם גם ספר יסוד בנושא ההדרכה בשם 'ההדרכה בצבא'. את מלאכת כתיבת ספרות תורת הלחימה עשו הקצינים במחלקת ההדרכה ובחילות המקצועיים (בין שהוגדרו כך או שהיו כך בפועל). אומנם ניתן להבחין באי התאמות מסוימות בין הפרסומים השונים, אך נראה כי העקרונות, הכללים וסדר הופעת הציוויים להפעלת הכוח הרשומים בספרים היו זהים ברובם. אי התאמות אלה נבעו מכתובה של מספר כותבים אפילו בתוך פרסום אחד. השימוש במספר כותבים נדרש כדי לעמוד בקצב הכתיבה והעדכון ובדרישות המקצועיות לכתיבה. המסד התורתי שהוצב עד פרוץ מלחמת ששת הימים, שימש ברובו את צה"ל עד תחילת שנות האלפיים. מסד ידע תורתי זה שימש את הכוחות במלחמת ששת הימים, במלחמת ההתשה, במלחמת יום הכיפורים, במלחמת לבנון הראשונה ואף בתחילת אינתיפאדת אל-אקצה – אירועי "גאות ושפל".

למרות הכתוב בדו"ח אגרנט על תורת הלחימה, עיון מדוקדק בדו"ח, ובעיקר בפרק העוסק בתורת הלחימה, לא מצביע על היעדר תורת לחימה, ואף לא על חוסר התאמתה. הדו"ח מצביע על אי היכרות של המפקדים עם תורת הלחימה הקיימת ועל אי יישומה מול המציאות של המלחמה. על כך העידו בפני ועדת אגרנט אלופים טל וגורודיש: "מה שקרה ביום כיפור, ביחוד בשלושת הימים הראשונים, זה לא שצה"ל היה עם תורות לא נכונות, הבעייה היתה שלא ביצענו את התורות של עצמנו".⁶ "כל תורת הלחימה שלנו לא נכשלה. היא לא בוצעה [...] לא עשו מה שנלמד. פשוט".⁷

משבר מלחמת יום כיפור – ללא עדכון בתורת הלחימה

לאחר מלחמת יום הכיפורים לא עודכנה תורת הלחימה,⁸ אלא נכתבו הוראות מקצועיות משלימות רבות (כוננו "מזכר תו"ל") שהיה בהן מידע שנועד להשלים את תורת הלחימה בנושא מסוים ובעיקר לתמוך את ההכנסה לשימוש של אמצעי לחימה חדש. לדוגמה, 'הניתוב והסימון המבצעי'.

⁵ אלי מיכלסון, תפיסת הפעלת כוחות היבשה של צה"ל במלחמת ששת הימים ולאחריה – הגורמים המעצבים, חיבור לקבלת תואר 'מוסמך', (בארשבע: אוניברסיטת בן גוריון, אוגוסט 2011), 111.

⁶ דוח ועדת אגרנט – התו"ל ויישומו, חלק ג', 1339.

⁷ שם, שם.

⁸ ברוב התחומים של תורת הלחימה לא היה בכך כל צורך, כפי שקבעה ועדת אגרנט.

ספר התוו"ל (היבשתי הרביחילי) היחיד⁹ שנכתב לאחר מלחמת יום הכיפורים היה 'לוחמה בשטח בנוי' (1975) שהיה לקח מהקרב בסואץ. עם זאת יש לומר כי בספרי 'תורת הקרב' הייתה התייחסות ללחימה בשטח הבנוי ואף ניתן למצוא ספר דומה שפורסם על ידי לשכת ההדרכה בארגון ההגנה בינואר 1948¹⁰ ואחר כך בצה"ל בשנת 1951.¹¹ אך ככל הנראה הלקח מקרב סואץ וההבנה כי לא ניתן יהיה במלחמות העתיד להימנע מהלחימה בתוך הערים, הביאו לכתיבת ספר זה, שאינו אלא עדכון של הספרים המוקדמים שהוזכרו לעיל. בחיל השריון נערכה עבודה נרחבת לעדכון תורת הלחימה לאחר מלחמת יום הכיפורים, ופורסמו ספרי הפלוגה, הגדוד ולחימת שריון בשטח הררי.



תמונה 2: עותקים ישנים של "תורת הקרב" כרך א' ו-ב'. (מאת: מרכז דדו)

מטרתם הייתה לנסות ולמקד את העקרונות ואת כללי היסוד הרשומים ב'תורת הקרב' (1964-1963) ובי[ל]חמת שריון (1965) לאופן הפעלת יחידות שריון בלחימה.¹² כל אלה ביטאו את יישום לקחי הפעלת השריון בקרבות, ובמידה רבה הם הביאו את חיל השריון עם תורת לחימה עדכנית למלחמת לבנון הראשונה.

⁹ ככל שבדקתי נושא זה, ובכל מקרה הכוונה לפרסום רשמי של צה"ל ולא למסמכים שונים במעמד טיוטה או חוברות סמיתורתיות שייכתן והוכנו ביחידות שונות לצורכי אימונים והשתלמויות. עם זאת היה עיסוק ואף הופצה חוברת תורתית בנושא "הבקעה" (1984), אך לא היה בה כל חדש והיא הציגה את פרק צורת הקרב 'התקפה' בצורה שהותאמה למערך הביצורים בחזית רמת הגולן.

¹⁰ לחימה בשטחים בנויים, (לה"ד, ינואר 1948).

¹¹ הלוחמה לסוגיה – לוחמת שטח בנוי, (צה"ל: אג"ם/מה"ד, נובמבר 1951).

¹² יש לציין כי הפרסומים הוסיפו על הכתוב בספר 'לחמת שריון' ולא שינו מן היסוד את העקרונות והכללים שהיו כתובים בו.

שנות השמונים והתשעים

בשנות השמונים נכתבו מספר ספרי תורת לחימה, אך לרוב אלה פירוטו טכניקות לחימה ייעודיות לאתגרים שלא היו בעבר או שנדרש היה לעסוק בהם. לדוגמה, 'מבצעי נחיתה מהים' (1982) שפורסם לקראת מלחמת לבנון הראשונה, 'כיבוש תל מבוצר' (1989), 'כיבוש יעד רק"ם' (1985), 'הפריצה בקרב ההבקעה' (1988). יש לציין כי לחלק מהפרסומים הללו קדמו פרסומים קצרים או טכניקות קרבות במסגרת פרסום "מזכרי התו"ל".¹³

בחיל השריון נחתמו רוב תורות הלחימה החיליות ערב מלחמת לבנון הראשונה. תורות הלחימה שנכתבו עבור גדוד השריון, הפלוגה, המחלקה, צוות הטנק וכן טכניקות לחימה ייעודיות (לחימת שריון בשטח הררי וכדומה) היוו את תורת הלחימה 'התקפה' בחיל עד לסוף העשור הראשון של המאה ה-21. ספרים אלה נסמכו על תהליך הפקת לקחים ממלחמת יום הכיפורים, הן מהתמודדות עם חוליות טילי נ"ט והן מהתמודדות עם כוחות משוריינים של האויב, בעיקר בכל הקשור לקרבות של גדודים וחטיבות ובתרגולות ובטכניקות של לוחמת לילה. למעט פרסומים תורתיים בודדים במהלך סוף שנות התשעים (לחימה במתאר רווי נ"ט – טיוטה, 1999)¹⁴ ועד מלחמת לבנון השנייה לא התקיים מאמץ פיתוח ידע תורתי נרחב בחיל השריון ואם נעשו פעולות בנושא הרי שהן לא הובאו לכדי פרסומים רשמיים.

באמצע שנות התשעים נערכה עבודה נרחבת בחיל הרגלים ונעשה "יישור קו" בתחום תורת הלחימה וההוראות המקצועיות המשלימות. גיורא איילנד, קחצ"ר דאז, וגבע ראפ, ראש מחלקת תורת החי"ר והצנחנים, הובילו את העבודה. במסגרת העבודה פורסמו כלל ספרי תורת הלחימה של חיל הרגלים באופן שהם מהווים, גם כיום למרות שעודכנו מאז, את הבסיס המקצועי להפעלת כוחות רגליים בלחימה. חיל הרגלים ביצע מהלך דומה שכונה "מתן תורה" בשנים 2008 ו-2013.

המאה ה-21

אם נסכם את מצב תורת הלחימה בתחילת שנות האלפיים הרי שהתורה הבסיסית העוסקת בהפעלת כוחות היבשה במלחמה הייתה 'תורת הקרב' מאמצע שנות השישים. את 'תורת הקרב' השלימו תורות לחימה חיליות ויבשתיות (המפח"ש שקם באותה העת) שהיו בעיקרן פיתוח

¹³ "מזכר תו"ל" הוא כינוי שניתן בסוף שנות השבעים ובשנות השמונים, להוראות מקצועיות משלימות שפירוטו את האופן שבו נדרש לבצע סדרי פעולות בלחימה. לדוגמה, סימון וניתוב מבצעי, כיבוש תל מבוצר, טכניקות ללחימה בטרור ועוד. עם הקמת המפח"ש הוחלפו מזכרי התו"ל בהוראות מקצועיות משלימות שפורסמו על ידי מחלקת תו"ל במפח"ש וקציני החיל הראשיים בהתאם לסמכותם. לדוגמה, מזכר התו"ל בנושא כיבוש תל מבוצר משנת 1978 הוחלף בספר תו"ל בשם זהה בשנת 1989.

¹⁴ פרסום זה הובל על ידי חיל השריון למרות שעסק בהתמודדות רב חיילית עם אתגרי החזית הסורית. הפרסום ליווה השתלמות של כוחות היבשה בשנת 1999 בהובלת חטיבה 7. מידע זה עובד והורחב לאחר מלחמת לבנון השנייה ופורסם כהשלמה ל'תורת הקרב' באביב 2007.

מסוים של הספרים משנות השישים. ספרות תורת הלחימה של החילות המקצועיים הייתה קיימת, בחלקה היא לא הייתה מעודכנת במידה מספקת, אך בסיסה היה טוב ואפשר למפקדים לעשות בה שימוש מתאים ברמת הגדוד ומטה.

הלחימה בסוף שנות התשעים, בעיקר מפרוץ אירועי 'גאות ושפל', הביאה לצורך בפיתוח של תורת לחימה מותאמת שתאפשר למפקדים ליישם את העקרונות הרשומים עבור מלחמה ב'תורת הקרב' לעימות מוגבל, כפי שכונה באותה העת. שני הפערים המרכזיים שעלו במהלך ארבע השנים הראשונות של הלחימה היו הלחימה 'בעימות המוגבל' בכוחות בלתי סדירים והלחימה בשטח הבנוי שנדרשה להכיל גם תחומים של לחימה בסביבת אוכלוסייה, תקשורת ועוד.

אלוף משנה (כיום תת-אלוף במיל') רועי אלקבץ, רמ"ח התו"ל בזרוע היבשה באותה העת, הבין את הפער והחל לעסוק ביצירת תשתית מתאימה לכתיבתה של תורת לחימה לכוחות היבשה.¹⁵ בתקופה זו של יישום לקחי מבצע 'חומת מגן' והלחימה בגזרת אינ"ש שכונתה 'גאול ושפל', בשנים 2004-2005, נכתבו שני ספרי תו"ל חשובים – 'לוחמה בשטח בנוי' (2004), עדכון נרחב ומהותי של הספר המטכ"לי משנת 1975) וכן 'העימות המוגבל' – לחימה נגד כוחות בלתי סדירים' (2005). בנוסף לספרים אלה פורסמו בשנת 2004 ארבעה אוגדנים של הוראות מקצועיות שפירטו את אופן הפעלת האמל"ח בלחימה בשטחים בנויים וטכניקות ותרגולות ייעודיות ללחימה בשטחים בנויים ונגד כוחות בלתי סדירים.¹⁶ הכנת אוגדן ללחימה בשטחים בנויים שכלל ספר תו"ל זרועי וחבורות של טכניקות לחימה ואמצעי לחימה המותאמים ללחימה בשטחים בנויים וללחימה בכוחות בלתי סדירים היה מעשה רב-חיילי בהובלת מחלקת תו"ל דאז תוך שיתוף כלל החילות המקצועיים. ספר התו"ל נכתב על בסיס הלקחים מהלחימה בשטחים הבנויים ברצועת עזה, יהודה ושומרון ואלה נוספו לתשתית הידע שהייתה ביבשה עד אותה העת.

הלמידה המבצעית ביחידות, והלמידה במערכת המוסדית במהלך ארבע שנות הלחימה 2004-2000 הייתה לרוב סדורה, והיא הובלה על ידי מפקדים וקציני מטה בכירים. כך, ראש חטיבת תוה"ם (תורה, הדרכה ואימונים) בזרוע היבשה (קצין בדרגת תת-אלוף) ערך מופעי למידה מקצועיים שבהם הוצגו הלקחים מגזרות הלחימה והוחלט על אופן הטיפול בהם. חלק

¹⁵ רועי גייס קצינים אשר חזה כי יוכלו לכתוב את תורת הלחימה ולעסוק בתחום זה שנים רבות – שניים מהם משרתים כבר מעל 13 שנים בגוף התו"ל בזרוע היבשה.

¹⁶ בשנת 2004 פורסם אוגדן שכלל ספר תו"ל זרועי רב-חיילי, שני אוגדני טכניקות קרביות שנכתבו על ידי החילות המקצועיים (בעיקר חיל הרגלים, חיל השריון וחיל ההנדסה) ושני אוגדני הוראות מקצועיות לאמצעי לחימה שהותאמו או פותחו ללחימה בשטחים בנויים ובכוחות בלתי סדירים. מאוחר יותר הוכנו עוד שני אוגדנים, האחד עבור טכניקות לחימה והשני עבור הוראות מקצועיות לאמל"ח, אך לבסוף הם פורסמו במסגרת ענף תו"ל בטי"ש במקצועי לפי סמכותו המקצועית.

מתוצרי הלמידה הוטמע בפרסומי תורת הלחימה והטכניקות הקרביות במסגרת האוגדן שפורסם בשנת 2004. בדומה לכך ערך גם מפקד זרוע היבשה דאז יפתח רוך-טל דיוני למידה כדי לשפר את כשירות ומוכנות כוחות היבשה תוך כדי הלחימה (2004-2000).

במהלך מלחמת לבנון השנייה שימשו קציני מחלקת תו"ל גוף התחקור והלמידה תוך כדי לחימה של זרוע היבשה. במסגרת משימה זו הם אספו לקחים, עיבדו אותם וכתבו טכניקות, תרגולות ותקצירי תו"ל למיקוד המפקדים בשיפור אפקטיביות לחימת הכוחות והקטנת כמות הנפגעים תוך כדי המלחמה.¹⁷

לאחר מלחמת לבנון השנייה

לאחר מלחמת לבנון השנייה נכנס לתפקיד רמ"ח התו"ל הזרועי אלוף-משנה (כיום תת-אלוף במיל') אורן אבמן, והמחלקה הובילה את תחקור המלחמה ובהצגת לקחי כוחות היבשה לפרום המטה הכללי. את התחקיר המרכזי של היבשה הוביל רמ"ח תו"ל (דוח תחקיר הקרב המשולב ביבשה', דצמבר 2006). לאחר מכן נמשך העיסוק בפיתוח תורת הלחימה עבור כוחות היבשה. בתנופה המחודשת בתקופה זו, נכתבו ועודכנו ספרי התו"ל: 'לוחמה בשטח הררי' (2007), 'לחימה במתאר רווי נ"ט ומוגבל תמרון' (2007) שהותאם במיוחד ללקחי המלחמה כהשלמה ל'תורת הקרב' ולאור הבנת החזית הסורית, 'הגנת גבולות וקווים ביטחוניים' (2007), 'לחימה במתחם הכפרי בלבנון' (2008), 'כיבוש תל מבוצר' (2008), וכיבוש יעד רק"ם' (2011).

נכתבו ועודכנו הוראות מקצועיות שפירטו טכניקות ותרגולות פיקוד ושליטה ולחימה עבור כוחות היבשה. לדוגמה, טכניקת 'מעבר כוח דרך כוח', 'הפיקוד והשליטה במעברים' ועוד. כמו כן נערכו תהליכי פיתוח ידע בהובלת מפקדים. לדוגמה, בראשות מפקד פיקוד הצפון, אלוף דאז (כיום הרמטכ"ל) גדי איזנקוט, מפקדי האוגדות וביניהם מפקד אוגדה 36 דאז תת-אלוף אלי רייטר בשנת 2007 ומפקד אוגדה 91 דאז תת-אלוף עימאד פארס בשנת 2008. לכל תהליך מונה צוות מומחים שכלל מפקדים, קציני מטה ביחידות המבצעיות וקציני מטה מהמערכת המוסדית (זרוע היבשה, זרוע האוויר, אגף המודיעין וכדומה), אשר פיתחו את הידע שנצבר ביחידות לכדי תורה צבאית סדורה וזו אושרה על ידי מפקד זרוע היבשה ופורסמה במסגרת השתלמות זרועית¹⁸ לכלל אוכלוסיית המפקדים מרמת מג"ד ומעלה. ההובלה של תהליך פיתוח הידע ולאחר מכן הנחלתו במסגרת השתלמות מקצועית שנעשתה על ידי מפקדי הפיקודים המרחביים

¹⁷ במהלך המלחמה הופצו מספר חוברות זרועיות שבהן הופיעו לקחים מבצעיים והדגשים ללחימה של כוחות היבשה. יש לציין כי המיומנות הרבה של קציני המחלקה בכתובת תורת הלחימה אפשרה לגוף הפקת הלקחים והלמידה להשפיע על הגברת אפקטיביות הלחימה של הכוחות. המתודולוגיה שפותחה בכתובת הלקחים וההמלצות לפעולה עבור המפקדים, המשיכה לשמש את המחלקה גם במבצעים הבאים (יעופרת יצוקה, 'עמוד ענן', 'צוק איתן').

¹⁸ לחימה במתאר רווי נ"ט ומוגבל תמרון' בשנת 2007 ו'לחימה במתחם הכפרי בלבנון' בשנת 2008.

ומפקדי האוגדות, הייתה יעילה מאד. מחלקת התו"ל של זרוע היבשה נטלה תפקיד מועיל בשותפות בתהליך ובתרגום הידע המפותח לכדי מסגרת של תורה צבאית מוסדית.

תקופת אלוף-משנה (כיום תת-אלוף במיל) מאיר פינקל עמדה בסימן תנופה משמעותית לתורת הלחימה ולתפיסות¹⁹ עבור כוחות היבשה. בתקופתו של מאיר הושלמו, עודכנו באופן נרחב ונכתבו ספרי התו"ל האלה: 'מבצעי כוחות היבשה' א-ג (2010 ועודכנו ב-2012) שהחליפו את 'תורת הקרב' משנת 1963-1964; 'צוות הקרב החטיבתי' (2011); 'האוגדה' (2013); 'הגיס' (2013); 'הסיוע ההנדסי במבצעי כוחות היבשה' (2013); 'המודיעין במבצעי כוחות היבשה' (2013); 'הסיוע המנהלתי במבצעי כוחות היבשה' (2012); 'לוחמה בשטח בנוי' (2013); 'לוחמה בשטח הררי' (2012); 'עבודת המפקד והמטה במבצעי כוחות היבשה' (2013); 'הונאה במבצעי כוחות היבשה' (2012); 'האימונים ביבשה' (2012); 'מנהיגות קרבית בכוחות היבשה' (2013); 'לחימה בשטח מדברי' (2011); והוראות מקצועיות רבות, בעיקר בנושאי הפעלת כוחות אוויר במבצעי כוחות היבשה ועדכון הוראות בנושא הפיקוד והשליטה, בעיקר בכל הקשור למערכות השו"ב. ניתן לומר שתקופת כהונתו של פינקל, 2008-2013, דמתה לתקופה שבה נעשה "יישור קו" בתחום התו"ל במחצית הראשונה של שנות השישים ופורסמו כלל תורות הלחימה של היבשה.

גם בחילות המקצועיים התקיימו תהליכי פיתוח ידע והסדרה של התורות הצבאיות. ניתן לזקוף זאת לזכות הלמידה והפקת הלקחים ממלחמת לבנון השנייה, בעיקר בכל הקשור ללוחמת היבשה.

בחיל השריון החל תהליך פיתוח ידע שהובל על ידי החטיבות הסדירות, בעיקר 188 ו-7, אשר הביא לכתיבת טכניקות קרביות שהיו אמורות לאפשר התמודדות טובה יותר של הטנקים עם מאפייני הלחימה בחזיתות סוריה ולבנון. בנוסף מחלקת תורת חיל השריון (תח"ש) עדכנה וכתבה מחדש את ספרות המחלקה והפלוגה וכן טכניקות והוראות מקצועיות להפעלת אמצעי הלחימה המיוחדים בחיל. תנופה נוספת נעשתה בחיל השריון החל משנת 2013 עם הכניסה לתהליך של פיתוח ידע לפיתוח תפיסה להפעלת גדוד השריון – 'צק"ג עוז'. תהליך פיתוח ידע זה הובל על ידי קשנ"ר וחטיבה 188 כיחידה המתנסה בשטח, ושותפו בו נציגים מגופי התו"ל האחרים בזרוע היבשה, ממחלקת האמל"ח מהזרועות ומאגפי המטכ"ל המתאימים. תהליך פיתוח הידע הסתיים בכך שגדוד השריון אורגן בצורה שונה, הן במסגרות המשנה שלו והן במפקדת הגדוד, ובכך הותאם למאפייני שדה הקרב העכשווי.

¹⁹ בשנת 2008 מחלקות תו"ל ותפיסות אוחדו לכדי מחלקה אחת תחת פיקודו של מאיר פינקל שהיה רמ"ח התפיסות מהקמתה בקיץ 2006.

בחיל הרגלים נערכו עדכונים נרחבים של תורת הלחימה שבסמכות קחצ"ר בשנת 2008 בימיו של קחצ"ר דאז תת-אלוף (כיום אלוף) יוסי בכר. בטכניקות הקרביות החיליות הוטמעו לקחי מלחמת לבנון השנייה, בעיקר בכל הקשור ללחימה בשטחים סבוכים ומבוצרים. בכך יש להדגיש את תהליך פיתוח הידע, שכלל ניסויים והתנסויות רבות שבהם היו שותפים מזרועות ומאגפי המטכ"ל, יחידות נבחרות ורגילות ('אגוז', 'מגלך', גדס"רים וגדודים "רגילים" בחטיבות החי"ר הסדירות וכן יחידות מיוחדות) ופרסום טכניקה קרבית להתמודדות עם 'שטח סבוך מבוצר' (כונה 'שמורת טבע' בזמנו). בשנת 2013 בימי איתי וירוב, קחצ"ר דאז, התקיים תהליך עדכון נרחב של התורה הצבאית החילית בדגש על התורה התחומית – דרגים (ספרות המחלקה לסוגיה, פלוגת החי"ר והצק"פ, הפלוגה המסייעת והגדוד) וההוראות המקצועיות להפעלת אמל"ח שבסמכות חיל הרגלים. בעקבות אישור מבנה מפקדת הגדוד החדשה כחלק מאישור 'צק"ג עוז' של חיל השריון, נפתחה גם בחיל הרגלים עבודת מטה לארגון מפקדת גדוד החי"ר בתצורותיו השונות (רגלי, מנוגמ"ש על בסיס נגמ"ש M113 ועל בסיס אכזרית ונמ"ר). לאחרונה, ביוזמה אישית של ראש תחצ"ן שוקי ריבק, נעשה ניסיון לכתוב את "התורה של החי"ר" – חוברת טכניקות קרביות בסיסיות של יחידות החי"ר כדי לצמצם את "מדף הספרים" ולרכז את היסודות ללחימת החי"ר במקום אחד בדומה לספר המוכר – 'מחלקת הרובאים' משנת 1956.

קיצוץ, מיזוג ומעבר לענף תורת לחימה

בקיץ 2013 אוחדה מחלקת התו"ל והתפיסות עם מחלקת הדרכה. איחוד זה השפיע על הקשב של המחלקה ובעיקר של העומדים בראשה לתורת הלחימה. הודות לאיוש המיוחד בענפי תורת הלחימה והודות לחופש הפעולה שראשי המחלקה אפשרו, המשיכה מלאכת המחקר והפיתוח של תורת הלחימה. כך הובילו אנשי התו"ל תהליכי פיתוח ידע אשר בסופם נכתבו ופורסמו ספרי תו"ל נוספים: 'תכנון וניהול מבצעים לטיהור המרחב' (2015); 'טכניקות ללחימה במתחם הכפרי בלבנון' (2013); 'לחימה בשטחים סגורים' (2014); 'הפיקוד והשליטה במבצעי כוחות היבשה' (2016); 'הניתוח המבצעי של השטח' (2015); 'לחימה במרחב רווי תת־קרקע' (2016); ו'סיוע אווירי במבצעי כוחות היבשה' (2015).

במסגרת מיזוג מז"י-אט"ל (קיץ 2016) הוחלט הפרדת ענף תורת לחימה ממחלקת הדרכה והפיכתו לענף עצמאי הכפוף ישירות לרח"ט היבשה (כיום רח"ט ההדרכה). כך הופחתה היכולת של אחד מחמשת תחומי בניין הכוח הצבאי להוות את "אבן הראשה" של בניין כוחות היבשה. בעוד ששאר תחומי בניין הכוח האמורים להיות מוכוונים באמצעות התו"ל (והתפיסות) חוזקו, במיוחד אלה העוסקים במשאבים (כוח אדם, אימונים – גרף ומשאבי אימון), אמצעי לחימה

וסיוע ללחימה), בארגון כוחות היבשה ואחד מהם עוסק בשיטות ההכשרה, ההדרכה והאימון (החלק המתודולוגי של תחום בניין הכוח – אימונים).

למרות הקיצוץ בתחום התו"ל במפקדת זרוע היבשה הצליח ענף תו"ל לעדכן את ספרות התו"ל שנדרשה לאור לקחים שנלמדו ממערכת 'צוק איתן', מהשתנות האויב ומפרסום של תורות והוראות משלימות בדרג המטכ"ל, כגון 'החטיבה וצוות הקרב החטיבתי' (2017); 'לוחמה בשטח בנוי' (2017); 'לוחמה בשטח הררי' (2017); 'לוחמה בשטח מדברי' (2017); 'הגנת גבולות וקווים ביטחוניים ביבשה' (2017); ו'מסמכי היסוד הצבאיים בזרוע היבשה' (2017). הענף הצליח גם לכתוב ספרי תו"ל חדשים, כגון 'החטיבה המרחבית – החטמ"ר' (2017); 'מעבריות ותנועות במרחב הלחימה' (2017); 'מרכיב האוכלוסייה בלחימה' (2017); ולפתח סוג חדש של מסמכים תורתיים שכונו 'לוחמות וטכניקות מותאמות חזית'²⁰ שהן הדרך לבטא את הנחיית מפקד פיקוד מרחבי באשר לאופן שבו נדרשים כוחות לתכנן ולנהל מבצעי לחימה בחזית שתחת אחריותו. הישגים אלה של הענף הושגו הודות לאיכות כוח האדם שהייתה בו באותה העת, שנשמכה על קצינים בעלי ותק רב בתחום התו"ל²¹ ואינם מהווים מדד לבחינה של גוף צבאי אשר אין הדבר מעוגן בפקודת הארגון שלו.²²

הפער שנוצר בתחום תורת הלחימה

במהלך ארבעים השנים האחרונות, נראה כי ניתן להצביע על פערים ספורים בתורת הלחימה, אשר נדרשו להשלמה לאחר מלחמה או מבצע גדול. לדוגמה, לאחר מלחמת יום הכיפורים פורסם ספר תו"ל שעסק בלוחמה בשטח הבנוי (יש לציין כי אינו שונה במהותו מספר שהיה קיים בצה"ל בשנת 1951 מאחר ועקרונות הלחימה בשטח הבנוי לא נשתנו מאז מלחמת העולם השנייה – מעבר דרך קירות²³, שימוש בגגות ובתווך תת'קרקעי בדמות תעלות מי שופכין). לאחר הלחימה ב'גאות ושפל' בתחילת שנות האלפיים פורסם ספר התו"ל 'העימות המוגבל – לחימה נגד כוחות בלתי סדירים' (2005) אשר יש לציין כי הכיל מידע רב שהיה קיים כבר בספר התו"ל 'הממשל הצבאי' משנת 1978 (בו מפורטות טכניקות העוצר, הסגר, ההתמודדות עם הפרות סדר לסוגיהן, הטיפול באוכלוסייה במרחב הלחימה, השיח עם גורמי ממשל וכוח מקומיים ועוד) וחלקים

²⁰ יעקוב בנג'ו ודוהן דרוק, "לוחמות וטכניקות קרביות מותאמות חזית", *מערכות* 477, (2018): 73-70.

²¹ שני קצינים בעלי ותק של 13 שנים ושני קצינים בעלי ותק של למעלה משש שנים בענף.
²² לרוב חטיבות המטה בזרוע היבשה וגופי המשנה שלהן אינן מאורגנות באופן שיכלול תחומים המאוישים עלידי ממלאי תפקיד מתאימים לאורך זמן ממושך, בעיקר ככל שהדבר קשור לקצינים שמשך התפקיד הרגיל שלהם במטה הוא עד 3 שנים. תת-אלוף (במיל') מאיר פינקל, רמ"ח התו"ל והתפיסות, ניסה לעגן משכי תפקיד ארוכים במחלקה וכן כי לפחות שלושה קצינים ילמדו לתואר שלישי אך הדבר נדרש אישור מחדש למהלך אחת לשנה. עם זאת וכתוצאה מכך, הקצין השלישי מאותם הימים משלים את לימודי הדוקטורט שלו בימים אלה ומצטרף לשניים שכבר סיימו.

²³ את המעבר בין קירות יש כאלה המשייכים לפיתוח חדשני של חטיבת הצנחנים במבצע 'יחומת מגן', אך לא כך הדבר. שיטה זו מוכרת לפחות ממלחמת העולם השנייה ואצלנו ממלחמת העצמאות, הן "בכתובים" והן בפועל.

מספר התו"ל 'לוחמה בשטח בנוי' שעודכן בשנת 2004. עם זאת תכיפות השינויים בסביבה המבצעית, באופי הארגון, בהצטיידות של צה"ל ובפעולת האויב ולאור ההתפתחות הטכנולוגית החלה בקצב מהיר ושיש בה בכדי להשפיע על האופן שבו יופעלו כוחות היבשה בלחימה, נדרש גוף שיוכל לחקור, לגבש, לכתוב ולפרסם תורת לחימה והוראות מקצועיות משלימות בעת הצורך. ההוכחה לכך היא כי ממועד ההחלטה שיש לפרסם תורת לחימה רב-חילוית ללחימה במתאר תווך תת-קרקעי, עברו רק חודשים ספורים, ופורסם ספר תו"ל בנושא. ספר זה חולק בהשתלמויות המפקדים הזרועיות והוטמע במבחני התו"ל שבהם נבחנים מפקדי היבשה פעמיים בשנה. יש לציין כי כתיבה דומה ללא כוח אדם מיומן ובעל ניסיון ובלי יכולת להקדיש כותב – רמ"ד – לכך הייתה אורכת זמן ממושך יותר בהרבה, והתוצר היה ברמה נמוכה מזו שהושגה.²⁴

גופי התו"ל בחילות המקצועיים – מבט ביקורתי

בחילות המקצועיים בזרוע היבשה (וכך גם ברוב החילות המקצועיים שאינם כפופים לזרוע היבשה) מוגדר קצין בדרגת אלוף-משנה כממונה על תורת הלחימה בנוסף לתחומים רבים אחרים, ולרוב הוא משמש רמ"ט החיל המקצועי. בחילות המתמרנים והסיוע הקרבי התפקוד הראשון (לפחות בשמו הרשמי) של קצין זה הוא תורת הלחימה, הדבר מומחש היטב בשם התפקיד – ראש תורת חיל הרגלים והצנחנים (ראש תחצ"ן), ראש תורת חיל השריון (ראש תח"ש) וכדומה. למרות הבכירות של מוביל התו"ל בחיל התחומים שבהם עוסק החיל המקצועי וה"רזון" של המפקדה שלו, מרחיקים את העיסוק בתורת הלחימה החילוית מסדר העדיפות החילי. בשנים האחרונות היו קציני חיל ראשיים (קחצ"ר, קשנ"ר וקהנ"ר) שהכריזו על מאמץ מרכזי בנושא וערכו "חג מתן תורה" חילי, אך אין בכך מענה לצורך לבחון ולעדכן את תורת הלחימה באופן קבוע (במידה והדבר נדרש).

קושי מרכזי ביכולת המקצועית של העוסקים בתורת הלחימה בחילות המקצועיים הוא משך הזמן הקצר שבו מאיישים קצינים תפקידי מפתח, הנמשך כשנתיים. משך זה לא מאפשר תהליכי פיתוח של תו"ל בצורה אפקטיבית – תוכנית ומתודולוגית.

לרוב נסמכת הכתיבה של תורה צבאית בחילות המקצועיים על כתיבת טיוטה על ידי בית הספר החילי, קצין לומד או אחת היחידות שהוטלה עליה משימה זאת. לכן לרוב לא כולל פיתוח הטיטה דיונים מקצועיים עם חילות אחרים או עם יחידות אחרות המחזיקות בידע מתאים,

²⁴ על היעדר כוח אדם מיומן דיו ובעיקר על היעדר מיקוד בפיתוח של תורה לחימה נעשה מחקר מעמיק בשנת 2003 בזרוע היבשה שבו נקבע כי כמעט ולא פורסמו ספרי תורת לחימה, ואלה שפורסמו היו חסרים בתוכן מתאים (לדוגמה, ספר החטיבה שפורסם בשנת 1999 חסר פרק משמעותי בנושא הפעלת החטיבה במבצעים).

תיאום עם גופי הארגון בזרוע היבשה ועם תחום הבטיחות כך שמשימה זו עוברת לרמ"ד התורה בחיל עם קבלת הטייטה. כלומר מרגע שנמסרה הטייטה לחיל המקצועי לשם סגירתה ופרסומה בהתאם לסמכות החיל, עבודת המחשב והמחקר הסתיימה וכפי שנכתב לעיל, הרי שלרוב היא לא נעשתה בעומק ובהיקף הנדרשים (למעט מקרים שבהם נדרש שינוי עמוק בארגון הכוח או ליישום לקחי מבצעים גדולים).

למרות קשיים אלה רוב החילות המקצועיים בזרוע היבשה ממשיכים להקצות קשב מתאים ואיכותי לתורת הלחימה והחיבור המקצועי לגוף התו"ל הזרועי מסייע לשימור המרכזיות של תחום זה. אך גם כאן לא לעולם חוסן, שכן הגדרת סדרי העדיפות בחילות המקצועיים והיות ראש התורה החיילית רמ"ט החיל יכולים לשנות את מתן הקשב לתורת הלחימה וקשה יהיה להחזירו אחת שהוסט.



תמונה 3: לוחמי גולני מתרגלים לחימה בשטח בנוי.

(מאת: אתר צה"ל)²⁵

סיכום

כאמור היכולת לפתח תורות צבאיות היא הבסיס לעבודת בניין הכוח הצבאי. תורת הלחימה היא "אבן הראשה" של שאר תחומי בניין הכוח, היא המכווינה את פעולותיהם, והיא גם ניזונה

²⁵<https://goo.gl/ehEeuG>

מהם ומתעדכנת באופן מתאים. תכיפות השינויים בסביבה המבצעית שבה פועל צה"ל ושבה הוא עשוי לפעול, באופי הארגון, ההצטיידות ופעולת האויב ולאור ההתפתחות הטכנולוגית החלה בקצב מהיר ושיש בה בכדי להשפיע על האופן שבו יופעלו כוחות היבשה בלחימה. בהתאם לכך נדרש גוף שיוכל לפתח תורת לחימה מתאימה ובעיתוי הנדרש. יכולת זו היא שתאפשר לצה"ל, בין השאר, לבנות את כוחות היבשה בקצב גבוה מזה של האויב. נכון יהיה לגשת למלחמה עם תורת לחימה מתאימה שהכווינה את שאר תחומי בניין הכוח של כוחות היבשה כך שאלה יוכלו, בנוסף למרכיבים אחרים כמו רוח לחימה ומנהיגות, לנצח במלחמה.

מיזוג מז"י ואט"ל לא הביא לחיזוק תחום התורות הצבאיות אלא להחלשתו על ידי הנמכת דרג הפיקוד על תחום זה (מאלוף-משנה לסגן אלוף). למרות שרבים טענו כי הפגיעה נעשתה כבר בעת איחוד מחלקת התפיסות והתורות עם מחלקת ההדרכה בשנת 2013, הרי שבעקבות המיזוג ורידוד הגוף העוסק בכך הגיעה שעתה הקשה ביותר של התורה הצבאית בזרוע היבשה מאז הקמת המפח"ש. זו עשויה לפגוע בעוצמת כוחות היבשה ובאפקטיביות המבצעית שלהם. דוגמה לכך היא היעדר תחום התורה הצבאית הזרועית, לפחות במתכונת סדורה, משולחן מקבלי ההחלטות במפקדת זרוע היבשה.

זרוע היבשה צריכה להקים לעצמה גופי תפיסות²⁶ ותורה צבאית המסוגלים לפתח תפיסות ותורות צבאיות עבור לוחמת היבשה. גופים אלה חייבים להיות בגודל המתאים מבחינת גיונם של מרכיבי הכוחות הלוחמים ביבשה תוך קיום זיקות מקצועיות מול זרועות ואגפים במטה הכללי, מערכים וחילות מקצועיים בזרוע היבשה ומחוצה לה. נדרש להגדיר גופים אלה בזרוע היבשה ואף במקומות אחרים בצה"ל כ"שמורת טבע", אשר יש לה מאפיינים ייחודיים של כוח אדם צבאי ואזרחי.

היכולת לפתח תורת לחימה המותאמת לאתגרי הלחימה העכשוויים תוך צפיית אתגרי הלחימה העתידיים וקיום הגמישות והזריזות במתן מענה לאתגרים מתפתחים, טמונה בקיום של גוף מתאים מבחינת גודלו, בכירות העומד בראשו ואופיים של המשרתים בו – מקצועיים בתחומם ובלוחמת היבשה המשולבת והמשותפת, בעלי גמישות מחשבתית והמבצעים תפקידם לאורך זמן.

התפיסות ותורת הלחימה הן 'אבן הראשה' של בניין הכוח הצבאי ונכון שיעוצבו כנדרש בזרוע היבשה ובצה"ל בכלל.

²⁶ למרות שלא נערך דיון מלא בנושא זה כפי שנעשה עבור תורת הלחימה, המענה לתחום זה נכון שיהיה דומה לזה שיונהג עבור תורת הלחימה בזרוע היבשה.

רשימת מקורות

- בנג'י, יעקב ודרוק, דותן. "לוחמות וטכניקות קרביות מותאמות חזית". מערכות 477. (2018).
- דוח ועדת אגרנט – התוו"ל ויישומו. חלק ג'. 1339.
- הלוחמה לסוגיה – לוחמת שטח בנוי. (צה"ל: אג"ס/מה"ד, נובמבר 1951).
- לחימה בשטחים בנויים. (לה"ד, ינואר 1948).
- מיכלסון, אלי. תפיסת הפעלת כוחות היבשה של צה"ל במלחמת ששת הימים ולאחריה – הגורמים המעצבים. חיבור לקבלת תואר 'מוסמך'. (באר"שבע: אוניברסיטת בן גוריון, אוגוסט 2011).
- מסמכי היסוד הצבאיים בזרוע היבשה. (צה"ל: זרוע היבשה, יולי 2017).